

Social Work & Education

© SW&E, 2020

УДК 364-43:159.923

DOI: 10.25128/2520-6230.20.1.3

Ольга Гловацька,
кандидат педагогічних наук,
доцент,
кафедра соціальної педагогіки і
соціальної роботи,
Тернопільський національний
педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна
olga.raduk@gmail.com
ORCID:0000-0001-9636-3970

Article history:

Received: January 22, 2020

1st Revision: February 12, 2020

Accepted: March 30, 2020

Гловацька, О. (2020). Професійне самовиховання як фактор профілактики професійної деформації соціальних працівників. *Social Work and Education*. Vol. 7, No. 1. Ternopil-Aberdeen, 2020. pp. 41-52. DOI: 10.25128/2520-6230.20.1.3

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР ПРОФІЛАКТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Анотація. На основі аналізу наукових досліджень з'ясовано, що у діяльності соціального працівника спостерігаються прояви професійної деформації. Вона є результатом викривлення професійних та особистісних якостей людини під впливом ряду негативних факторів діяльності та оточуючого середовища, зміни сталої структури діяльності особистості, які негативно впливають на продуктивність праці та взаємодію з іншими учасниками цього процесу. Детермінують професійну деформацію такі фактори: об'єктивні (пов'язані з соціально-професійним середовищем); суб'єктивні (зумовлені особливостями особистості й характером професійних взаємин); ситуативні (обумовлені специфікою організації, якістю управлінської діяльності, професіоналізмом керівника).

Профілактика професійної деформації – це комплекс заходів, спрямованих на запобігання умов та причин, що сприяють виникненню та розвитку професійної деформації працівників, а також ті, які вживаються у випадку конкретних проявів професійної деформації та носять характер термінового визначення і усунення чинників, які підвищують ризик професійної деформації персоналу. До напрямів профілактики професійної деформації відносять: організаційно-адміністративні; відновлювально-реабілітаційні; психолого-педагогічні.

На основі емпіричних даних визначено якості особистості та особливості поведінки, які мінімізують прояви або збільшують ризик виникнення професійної деформації. З'ясовано фактори, які перешкоджають професійній деформації. Встановлено, що професійне самовиховання є важливим чинником профілактики професійної деформації соціальних працівників. Вказано рекомендації щодо профілактики професійної деформації соціальних працівників.

Ключові слова: професійне самовиховання; соціальний працівник; професійна деформація; профілактика; самовдосконалення; соціальна сфера.

Вступ

Сучасна соціальна дійсність характеризується ускладненням змісту професійної ролі соціального працівника. Специфіка його діяльності така, що особистісні характеристики, поряд з професійними якостями є одними із основних інструментів впливу на клієнтів і фактором, що визначає ефективність соціальної діяльності. Наявна соціальна ситуація висуває особливі вимоги до спеціалістів соціальної сфери, тому що цей складний вид діяльності передбачає наявність різнобічних знань, здібностей і досвіду. Питання підвищення ефективності діяльності працівників, які займаються підтримкою найбільш незахищених верств населення, мають високу соціальну значущість, оскільки їх професіоналізм є вирішальним фактором для реалізації соціальної політики. Проте, на жаль, часто професійна соціальна діяльність вносить свої негативні корективи у внутрішній світ її працівників. Динамізм таких професій соціономічного типу часто специфічно впливає на взаємини у сфері «людина-людина» і за десять років трудової діяльності професійні деформації викривляють і деперсоналізують особистість. Вона стає байдужою до раніше улюбленої діяльності, знецінюється спілкування із професійною групою, знижується ефективність праці, переважають негативні емоційні переживання і підвищується тривожність. Саме одним із факторів профілактики професійної деформації соціального працівника є професійне самовиховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Самовиховання як динамічний багатовимірний процес є предметом комплексного вивчення представників багатьох наук: філософів (Л. Буєва, І. Донцов, М. Каган та ін.); психологів (Б. Ананьєв, Я. Коломінський, А. Петровський, С. Рубінштейн та ін.); педагогів (В. Бочкарьов, С. Єлканов, А. Кочетов, Л. Рувінський та ін.). Загальні теоретичні аспекти самовиховання обґрунтовано у працях А. Арета, Б. Ананьєва, І. Беха, С. Ковальова, Ю. Орлова та ін. Методичні аспекти самовиховання розкрито у дослідженнях Д. Карнегі, В. Оржеховської, Г. Селевко та ін. Педагогічні умови організації самовиховання студентів обґрунтовано у працях А. Калініченко, І. Середи та ін.

Як відомо, професія соціального працівника є однією з тих, де професійні деформації зустрічаються найчастіше. Вивченням професійних деформацій займалися зарубіжні та вітчизняні дослідники, як: Дж. Грінберг, Б. Перлман, Е. Хартман, М. Біруш, М. Головатий. Вони вивчали причини виникнення та сутність професійних деформацій.

Разом з тим, немає сучасних спеціальних досліджень, які розкривають значимість професійного самовиховання у профілактиці професійної деформації соціальних працівників, що й актуалізує дане дослідження.

Мета статті: висвітлити особливості професійного самовиховання як фактора профілактики професійної деформації соціальних працівників.

Завдання: обґрунтувати сутність поняття професійного самовиховання; проаналізувати зміст, основні причини та наслідки професійної деформації соціальних працівників; дослідити особливості професійного самовиховання соціальних працівників в контексті профілактики їх професійної деформації; розробити рекомендації щодо профілактики професійної деформації соціальних працівників.

Методологія дослідження

Мета і завдання дослідження зумовили використання комплексу методів дослідження. Було використано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення існуючого наукового матеріалу з теми дослідження. Пошук інформації здійснювався в електронних базах даних, таких як Google Scholar, Web of Science, українських і зарубіжних веб-сайтах, присвячених питанням самовиховання як важливому фактору профілактики професійної деформації соціальних працівників.

У процесі емпіричного дослідження застосовувалася методи анкетування, бесіди, опитування. Нами було проведено опитування соціальних працівників м. Тернополя з метою подолання негативних ознак професійної деформації та профілактики цього явища серед працівників соціальної сфери. Розроблена анкета спрямована на визначення якостей особистості та особливостей поведінки, які мінімізують прояви або збільшують ризик виникнення професійної деформації соціальних працівників, а також факторів, які перешкоджають їх професійній деформації.

Основна частина

У науковій літературі професійне самовиховання подається як вища форма самовдосконалення, цілеспрямований процес розвитку власних здібностей у професійній діяльності; як «свідома робота щодо удосконалення своєї особистості як професіонала: адаптування своїх індивідуально-неповторних особливостей до вимог професійної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності й неперервне удосконалення ідейно-моральних та інших соціальних властивостей своєї особистості» (Березовська Л.І., 2011, с. 56).

Професійне самовиховання соціального працівника обумовлюється багато в чому його суб'єктивним досвідом, що формується в процесі професійної діяльності. Однак основою даного процесу виступає духовно-моральний компонент особистості фахівця, глибинна внутрішня мотивація професійного саморозвитку, прагнення до адекватної професійно-особистісної персоналізації. Структура процесу професійного самовиховання може бути представлена наступним чином:

– активізація мотивів професійного самовиховання (внутрішніх спонукань, які вказують на те, навіщо людина включається в процес професійно-особистісного самоперетворення);

– визначення мети і завдань професійного самовиховання (уявлень про те, що повинна людина отримати, досягти в процесі або в результаті професійного самовиховання);

– обґрунтування плану, змісту професійного самовиховання (уявлень про те, що, як і коли повинен робити соціальний працівник, щоб досягти поставлених цілей; створення адекватних «сценаріїв» професійного самоперетворення, визначення індивідуально-своєрідних форм поведінки, діяльності, які призводять до досягнення цілей професійного самовиховання);

– активізація інформаційної основи професійного самовиховання і прийняття рішення (з огляду на об'єктивні і суб'єктивні умови професійного самовиховання, відповідно до вектору дії «мотив-мета» соціальний працівник здійснює вибір одного варіанту дій з декількох можливих): а) вибір засобів професійного самовиховання (своєрідних «знарядь» впливу на себе; головним засобом є практична діяльність; до додаткових засобів професійного самовиховання відносяться твори мистецтва та ін.); б) вибір методів професійного самовиховання (способів організації діяльності із самоперетворення);

– самоконтроль професійного самовиховання (зіставлення очікуваних результатів з реально досягнутими в ході роботи над собою; в разі якщо мета не досягнута, включаються механізми регулювання і корекції професійного самовиховання);

– регулювання і корекція професійного самовиховання (внесення змін до структури діяльності із самоперетворення, які дозволять досягти бажаного);

– аналіз результатів професійного самовиховання (тих змін, які відбулися в особистості фахівця в результаті цілеспрямованої самодіяльності з професійного самовиховання) (Постолук М. І., 2001, с. 122).

Одним з проявів, що виявляється у діяльності фахівця соціальної сфери є вираженість професійної деформації, її величина і спрямованість. У найзагальнішому вигляді професійна деформація – це прояви у особистості під впливом деяких особливостей професійної діяльності таких психологічних змін, які починають негативно впливати на здійснення цієї діяльності і на психологічну структуру самої особистості, знижують її результативність і соціальну адаптивність. Можна вважати, що це змінений особистісний шлях розвитку, який відхиляється від моральних та професійних норм та руйнує цілісність, стійкість особистості, сформованість професійних якостей, знижує рівень її адаптації та ефективність професійного функціонування під впливом змісту професійної діяльності та індивідуально-психологічних особливостей працівника.

У науковій літературі описані наступні групи факторів, які детермінують професійну деформацію: об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних належать:

– організаційні (неефективний профвідбір та профпідготовка, нечіткі критерії ефективності роботи, слабка мотивація);

– соціально-виховні (переважання неконструктивної критики та стягнень);

– юридичні (недоліки у законодавстві, детальна нормативна регламентація);

– соціально-економічні (оплата та умови праці, матеріально-технічна база);

– соціально-психологічні (конфліктність відносин, низький престиж професії, негативний морально-психологічний клімат у колективі, жорсткий контроль та авторитарний стиль керівництва);

– умови діяльності (владні повноваження, робота в колективі, підвищена відповідальність, фізичні та психічні перевантаження, стреси, робота із деформованими особистостями, ненормований робочий день, нестабільний графік роботи, екстремальність, відсутність позитивних вражень, необхідність виконувати не свої обов'язки) (Медведев В. С., 1998, с. 68).

Суб'єктивними причинами виникнення професійної деформації є:

1. Індивідуально-психологічні:

– деформовані психічні процеси (стереотипне сприйняття, низький інтелект, слабо розвинена мова, негативні емоції та почуття, слабка воля);

– негативні психічні стани;

– негативні риси (підозрілість, жорстокість, брутальність, цинізм, невірноваженість, самовпевненість, конфліктність), та занадто виражені акцентуації характеру;

– відсутність комунікативних та організаторських здібностей;

– незначний життєвий та професійний досвід;

– негативна спрямованість (переконання, ідеали, цінності, інтереси);

– неадекватно завищена самооцінка та рівень вимог;

– відсутність навичок професійного самовиховання;

– низький професійний, загальнокультурний, освітній і моральний рівні.

2. Соціально-психологічні:

– непристосованість, неспокійність, боязкість;

– низький рівень мотивації (незадоволеність професією);

– негативне відношення до права (правова невихованість, порушення прав людини, почуття безкарності);

– пасивність, байдужість, безвольність, стереотипність мислення та дій (Медведев В. С., 1998, с. 70).

Слід вказати, що соціальний працівник при тривалому виконанні професійних функцій піддається впливу різних чинників, пов'язаних зі специфікою виконання роботи. У зв'язку з цим можна говорити про професійну деформацію особистості соціального працівника, яку можна визначити як зміну якостей особистості

(ціннісних орієнтацій, характеру, способів спілкування і поведінки), які виникають під впливом виконання професійних ролей (захисника, посередника, фасилітатора та ін.). Соціальний працівник як фахівець, що працює зі складним контингентом клієнтів, які перебувають в критичних ситуаціях, будучи залученим в тривале емоційне напружене спілкування, часто відчуває «синдром вигорання» як один із проявів професійної деформації. Ознаками синдрому можуть бути: відчуття емоційного виснаження, наявність психосоматичних захворювань, наявність негативних почуттів до клієнтів, негативне сприйняття себе як професіонала, збільшення почуття агресії і почуття провини (Ронгинская Т. И., 2002, с. 88).

У формуванні синдрому емоційного вигорання соціального працівника значну роль відіграють такі чинники: соціальний (низький престиж професії в суспільстві та ін.); особистісний (особливості поведінки особистості: авторитаризм, низький ступінь емпатії в поєднанні з фанатичною відданістю справі, агресивність і апатія при неможливості досягти в короткий термін бажаних результатів та ін.); мікросередовище (особливості професійних відносин в колективі: атмосфера колегіального співробітництва, вирішення професійних завдань в рамках гуманного цілісного підходу до підлеглих; трудовий колектив, адміністрація можуть знижувати мотивацію професійної діяльності своїм негативним або байдужим ставленням до фахівця) (Ільєнко М. М., 2008, с. 307).

Ще одним проявом професійної деформації соціального працівника є так зване «професійне старіння працівника». Умовно можна виділити наступні види «старіння»: соціально-психологічне (зростання потреби в постійному схваленні, зміна професійної мотивації, ослаблення гнучкості професійної поведінки та професійного інтелекту та ін.); морально-етичне (скептичне ставлення до всього нового, перебільшення заслуг свого покоління, нав'язливе моралізування та ін.); індивідуально-професійне (складність в адаптації до постійно змінюваних умов професійної діяльності, несприйнятливості або скептичне ставлення до нововведень, зниження рівня професійної ініціативності й активності та ін.) (Безносів С. П., 2004. с.124).

Значний вплив на професійну деформацію соціального працівника мають так звані «деструкції очікувань», що полягають в розбіжності очікувань фахівця з реаліями професійної діяльності. Якщо його очікування і професійна реальність не збігаються, то це стає джерелом трудового стресу, а з часом і причиною розчарування в житті (Маркова А. К., 1996, с. 98).

Заздалегідь завбачити прояви професійної деформації можуть своєчасно організовані профілактичні заходи. До напрямів профілактики професійної деформації науковці відносять:

– організаційно-адміністративні – послаблення деформуючого впливу діяльності шляхом тимчасового виключення працівника з діяльності, професійного середовища або їх зміни;

– відновлювально-реабілітаційні – відновлення та зміцнення фізичного, психофізіологічного потенціалу працівника, підтримка його працездатності;

– психолого-педагогічні – формування і розвиток індивідуально-особистісних характеристик, які блокують деформуючий вплив (Дружилов А., 2010, с. 85).

Варто вказати, що профілактика професійної деформації соціальних працівників – це комплекс заходів, спрямованих на запобігання умов та причин, що сприяють виникненню та розвитку професійної деформації працівників, а також ті, які вживаються у випадку їх конкретних проявів та носять характер термінового визначення і усунення чинників, які підвищують ризик професійної деформації персоналу.

Для подолання негативних ознак професійної деформації та з метою профілактики цього явища серед соціальних працівників важливим є врахування думки останніх з приводу даної проблеми. Нами було проведено опитування соціальних працівників м. Тернополя. Так, на запитання «Які, на Вашу думку, існують шляхи подолання професійної деформації у соціальних працівників?» респонденти вказали на:

- зменшення навантаження роботою;
- покращання умов праці,
- професійний розвиток, самовиховання,
- підвищення корпоративної культури в організації,
- відновлення та зміцнення психічного потенціалу,
- формування та розвиток психологічної стійкості,
- проведення тренінгів, тайм-аутів для емоційного розвантаження.

Отже, на основі емпіричних даних можна стверджувати, що одним із шляхів подолання професійної деформації соціальні працівники вбачають у цілеспрямованому, систематичному професійному розвитку та самовихованні.

Цікавими виявились відповіді на такі запитання: «Які якості особистості та особливості поведінки мінімізують прояви професійної деформації?», «Які якості особистості та особливості поведінки збільшують ризик виникнення професійної деформації?», «Які фактори перешкоджають професійній деформації?». Відповіді респондентів ми згрупували і розмістили за ступенем їх значимості з погляду соціальних працівників. Результати подані в таблиці 1.

Як видно з таблиці, соціальні працівники пріоритетними якостями особистості та особливості поведінки, які мінімізують прояви професійної деформації назвали: любов до людей, оптимізм, вміння подивитись на проблему очима іншої людини, почуття гумору; збільшують ризик виникнення професійної деформації – невпевненість, занижена самооцінка, несамостійність, консервативність. Проте,

факторами, які перешкоджають професійній деформації соціальні працівники вказали: широке коло інтересів, самоконтроль, професійне самовиховання, адекватна самооцінка, додаткова освіта, підвищення кваліфікації. Фахівці соціальної сфери однозначні в тому, що професійне самовиховання відіграє значну роль у профілактиці професійної деформації.

Таблиця 1. Якості особистості та особливості поведінки, які мінімізують прояви або збільшують ризик виникнення професійної деформації

Якості особистості та особливості поведінки, які мінімізують прояви професійної деформації	Якості та особливості поведінки, які збільшують ризик виникнення професійної деформації	Перелік факторів, які перешкоджають професійній деформації
<ul style="list-style-type: none"> – любов до людей, – оптимізм, – вміння подивитись на проблему очима іншої людини, – почуття гумору, – готовність до спілкування, – відкритість, – сенситивність, – емпатія, – бажання допомогти людям, – працелюбність, – мрійливість, – цілеспрямованість, – відкритість, – рішучість. 	<ul style="list-style-type: none"> – невпевненість, – занижена самооцінка, – несамостійність, – консервативність, – стереотипність поведінки та поглядів, – тривожність, – неприйняття критики. 	<ul style="list-style-type: none"> – широке коло інтересів, – самоконтроль, – професійне самовиховання, – адекватна самооцінка, – додаткова освіта, – підвищення кваліфікації, – твердість характеру в тяжких ситуаціях, – терпимість, – цікава робота, – емпатія, – емоції, – чіткість визначення функціональних обов'язків, – задоволеність графіком та обсягом роботи, – консультування.

Отже, ефективність проведеного опитування серед соціальних працівників виявилась у таких реалізаціях:

- посиленні інтересу до професійного самовиховання та усвідомленні його значення у професійній діяльності,
- вдосконаленні особистісних якостей та особливостей поведінки, які мінімізують прояви професійної деформації,
- усуненні негативних особистісних якостей та особливостей поведінки, які збільшують ризик виникнення професійної деформації,
- прагненні до постійної самоосвіти, самовдосконалення.

В аспекті здійснення професійного самовиховання з метою профілактики професійної деформації важливими є наявність у соціального працівника особистісних якостей (активність, самостійність, цілеспрямованість, впевненість,

комунікативність та ін.) і умінь (самодослідницьких, самоорганізаційних, самооцінних, саморегуляційних).

Попередженню професійної деформації соціальних працівників сприяє виконання низки рекомендацій: визначення короткострокових і довгострокових цілей; рівномірний розподіл професійних навантажень, творчий підхід до роботи та оптимізація режиму роботи і відпочинку; оволодіння вміннями і навичками релаксації та саморегуляції; професійний розвиток і професійне самовиховання; емоційне спілкування, конструктивне вирішення конфліктів та успішні моделі доцільної поведінки; фізичні навантаження і здоровий спосіб життя (Hlavatska O., 2017, p. 35).

Висновки

Професійне самовиховання – це цілеспрямована, свідомо, специфічна самодіяльність особистості, зміст якої визначається сукупністю якостей необхідних для ефективної професійної діяльності. Самоперетворення здійснюється згідно «індивідуального сценарію» професійного саморозвитку і стратегії власного життєвого шляху. Мета і зміст професійного самовиховання обумовлюються вимогами суспільства до фахівця, духовними потребами конкретної особистості, її прагненням до самореалізації і самоствердження в житті, професії.

Професійне самовиховання соціального працівника визначається його суб'єктивним професійним досвідом, основою якого є духовно-моральний компонент, глибинна внутрішня мотивація професійного саморозвитку, прагнення до адекватної професійно-особистісної персоналізації. Інтегративним результатом професійного самовиховання соціального працівника є розуміння змісту професійної діяльності, гуманний, позитивний і зацікавлений погляд на її об'єктів, володіння професійною культурою, прагнення до повної професійної самореалізації.

У діяльності соціального працівника спостерігаються прояви професійної деформації, яка є результатом викривлення професійних та особистісних якостей людини під впливом ряду негативних факторів діяльності та оточуючого середовища, що негативно впливають на продуктивність праці та взаємодію з іншими учасниками цього процесу.

Детермінують професійну деформацію такі фактори: об'єктивні (пов'язані з соціально-професійним середовищем: соціально-економічна ситуація на ринку праці в конкретній професійній сфері, імідж і характер професії та ін.); суб'єктивні (зумовлені особливостями особистості й характером професійних взаємин); ситуативні (обумовлені специфікою організації, якістю управлінської діяльності, професіоналізмом керівника).

До напрямів профілактики професійної деформації відносять: організаційно-адміністративні (послаблення деформуючого впливу діяльності шляхом тимчасового виключення працівника з діяльності, професійного середовища або їх зміни); відновлювально-реабілітаційні (відновлення та зміцнення фізичного, психофізіологічного потенціалу працівника, підтримка його працездатності); психолого-педагогічні (формування і розвиток індивідуально-особистісних характеристик, які блокують деформуючий вплив).

На основі емпіричних даних визначено якості особистості та особливості поведінки, які мінімізують прояви або збільшують ризик виникнення професійної деформації. З'ясовано фактори, які перешкоджають професійній деформації. Встановлено, що професійне самовиховання є важливим чинником профілактики професійної деформації соціальних працівників. Вказано рекомендації щодо профілактики професійної деформації соціальних працівників.

Перспективи подальших досліджень. Подальших наукових пошуків потребує виявлення шляхів активізації професійного самовиховання соціальних працівників та розробка моделі психологічного консультування керівників соціальних організацій щодо профілактики професійної деформації персоналу.

Література

Безнос, С. П. (2004). Профессиональная деформация личности. Санкт-Петербург: Речь.

Березовська, Л. І. (2011). Самовиховання та саморегуляція особистості: навч. посіб. К.: Слово.

Дружилов, С. А. (2010). Профессиональные деформации и деструкции как индикаторы душевного неблагополучия человека. Современные наукоемкие технологии. № 2. 84–87.

Ільєнко, М. М., Пузіков, Д. О. (2008). Професійне «вигорання» фахівців соціальної роботи: фактори, зміст, шляхи запобігання та подолання. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: тези доповідей. Київ: Університет «Україна», 306–309.

Маркова, А. К. (1996). Психология профессионализма. М.: Знание.

Медведев, В. С. (1996). Проблемы професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти): монографія. К.: Національна академія внутрішніх справ України.

Постолок, М. І. (2001). Організація професійного самовиховання майбутніх педагогів. Вісник Чернівецького університету. Педагогіка. №11, 120–123.

Ронгинская, Т. И. (2002). Синдром «выгорания» в социальных профессиях. Психологический журнал. Т. 23. (3), 85–95.

Hlavatska, O. (2017). Specific features of social workers' professional burnout, *Social Work and Education*. Vol. 2, 27–35.

SELF CARE FOR SOCIAL WORKERS IN AVOIDING BURNOUT

Olha Hlavatska, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Social Pedagogy and Social Work Department, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine, olga.raduk@gmail.com

Abstract. *On the basis of the analysis of scientific researches it has been determined that professional self-education of social workers is a conscious creative activity aimed at improving personal qualities; mastering professionally meaningful knowledge, skills and qualities; creative abilities that promote self-realization in life and professional activity. The purpose and content of professional self-education are determined by the requirements of society to the specialist, the spiritual needs of a particular person, their aspirations for self-realization and self-affirmation in life or profession.*

During the study it has been established that in social worker's activity there are manifestations of professional deformation. It is a result of distortion of the professional and personal qualities of a person, under the influence of a number of negative factors of activity and the environment, which negatively affects the productivity of the work and interaction with the participants in this process.

We can determine the professional deformation with the help of the following factors: objective (associated with the socio-occupational environment: the socio-economic situation in the job market in the professional field, the image and the nature of the profession, etc.); subjective (due to peculiarities of the personality and the nature of professional relationships); situational (due to the specifics of the organization, the quality of managerial activity, the professionalism of the manager).

The prevention of occupational deformation is a complex of measures aimed at preventing the conditions and causes contributing to the emergence and development of the workers' occupational deformation, as well as those used in the case of specific manifestations of occupational deformation. They are of the urgent determination nature and they eliminate the factors that increase the risk of professional deformation of the staff. The areas of prevention occupational deformation include: organizational and administrative (mitigating the deforming influence of the activities through the temporary exclusion of an employee from the activity, the professional environment or a change); renewable and rehabilitation (recovering and strengthening of the physical, psycho-physiological potential of the worker, maintenance of his ability to work); psychological and pedagogical (formation and development of individual-personality characteristics, which block deforming influence).

Based on empirical data, the personality and behavior characteristics are identified, which minimize the manifestations or increase the risk of professional deformation. The factors preventing professional deformation are found out. It has been established that professional self-education is an important factor in the prevention of social workers' deformation. The recommendations are provided concerning the problem of social workers' professional deformation prevention.

Key words: *professional self-education; social worker; professional deformation; prevention; self-improvement; professional risks; social sphere.*

References

Beznosov, S. P. (2004). Professional deformation of personality. St. Petersburg: Speech.

Berezovska, L. I. (2011). Self-regulation and self-regulation of particularities: Texbook K.: Word.

Druzhilov, S. A. (2010). Professional deformations and destruction as indicators of the emotional distress of person. Modern high technology. No. 2. 84–87.

Ilyenko, M. M., Puzikov, D. O. (2008). Professional «burn-out» of social work professionals: factors, content, ways of prevention and overcoming. Actual problems of education and education of people with disabilities: abstracts. Kyiv: University of Ukraine, 306-309.

Markova, A. K. (1996). The psychology of professionalism. M.: Knowledge

Medvedev, VS (1996). Problems of professional deformation of law enforcement officers (theoretical and applied aspects): monograph. K.: National Academy of Internal Affairs of Ukraine.

Postolyuk, M. I. (2001). Organization of professional self-education of future teachers. Bulletin of Chernovtsy University. Pedagogy. №11, 120–123.

Ronginskaya, T. I. (2002). Burnout syndrome in social professions. Psychological Journal. T. 23. (3), 85–95.

Hlavatska, O. (2017). Specific features of social workers' professional burnout, Social Work and Education. Vol. 2, 27–35.